

привів нас до перемоги. Психічний стан залежить не тільки від зовнішньої обстановки, а й ментального спокою та здорового глузду. Піклування про себе є нагальною потребою задля збереження емоційної стабільності, тому вкрай важливо вміти заспокоювати себе, давати раду негативним емоціям і відпочивати, наскільки б складно не було.

1. A Meta-Analysis of Risk Factors for Combat-Related PTSD among Military Personnel and Veterans. // PloS ONE. №10. 2015. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0120270> Дата звернення 12.02.23р.
2. Anxiety. // The Lancet. 2017. №388. С. 3048–3059. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140673616303816> Дата звернення 12.02.23р.
3. Cognitive impairments in treatment-resistant depression: Results from the French cohort of outpatients (FACE-DR). // Journal of Affective Disorders Reports. – 2021. №6. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/art-cle/pii/S2666915321001943>
4. Симптоми посттравматичного стресу, тривоги та депресії серед учасників бойових дій в зоні антитерористичної операції. // Український вісник психоневрології. 2017. №91. С. 80. URL : <https://uvnprn.com.ua/upload/iblock/77c/77c643e2c9087260508345602ed40467.pdf> (Дата звернення 12.02.23р.)

Ольга Омельченко

доктор філософії в галузі права
(Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
НАПрН України, м. Київ)

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИНАХОДИ У СФЕРІ МЕДИЦИНА ТА ФАРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Інновації чи не у всіх сферах суспільного життя визначають тенденції розвитку людства та спричиняють швидкі зміни. Наука та технології у своїй взаємодії демонструють вражаючі результати, спроможні впливати на якість життя людей. Тенденції свідчать, що біотехнології мають високий потенціал у найближчому майбутньому змінити багато аспектів життя усього людства, проте способи трансформацій ми не можемо передбачити [1]. Поглиблене вивчення біологічних процесів, уміле поєднання досягнень природознавчих та технічних наук дозволяє застосовувати біотехнології для вирішення найрізноманітніших завдань у багатьох сферах: сільське господарство, охорона здоров'я, екологія тощо.

Сфера охорони здоров'я – одна зі сфер, де широко та інтенсивно застосовуються біотехнології, як для виробництва ліків [2, с.23], так і для

ксенотрансплантації, виправлення генетичних дефектів, доручення роботам проводити певні операції тощо [3]. Галузь сучасної фармації та медицини, де застосовуються біотехнології, називають червоною біотехнологією (red biotechnology (Bio-pharmaceutical)) [4]. Red biotechnology охоплює клінічні дослідження та випробовування, генну терапію та інженерію, фармакогеноміку та ін. [5].

У сфері біотехнологій інтелектуальною власністю охоплюються захист винаходів, шляхом видачі патентів, авторські права, торговельні марки, комерційні таємниці. Забезпечення захисту прав інтелектуальної власності у сфері біотехнологій має досить суперечливий характер з огляду на природу живих організмів та етичні аспекти їх застосування.

Патент є ефективним інструментом права інтелектуальної власності та найбільш дієвим способом захисту результатів досліджень, які виливаються у винаходи у сфері медицини та фармації, і водночас виступає елементом стимулу та заохочення подальших досліджень та їх фінансування. Так, отримуючи захист прав інтелектуальної власності впродовж 20 років на підставі патенту, у відповідь виробник розкриває інформацію про винахід, яка зрештою стає надбанням суспільства.

Повномасштабна війна стала неабияким викликом для сфери охорони здоров'я, а цинічне ведення війни Росією, коли ворог визначає цілями ураження елементи інфраструктури системи охорони здоров'я, створює ще більше навантаження на останню.

О. Гургула зазначає, що одним із заходів, завдяки якому держава може вирішити проблему щодо постачання критично необхідних ліків і медичних виробів, є використання усіх вцілілих власних потужностей та будь-яких можливостей імпорту з-за кордону [6].

Лікарські засоби та медичні винаходи достатньо потужно захищені правами інтелектуальної власності як на національному, так і на міжнародному рівнях, однак існують правові інструменти для певного послаблення прав інтелектуальної власності.

У ст. 31 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі ТРІПС) закріплено право використовувати об'єкт патенту без дозволу володільця прав [7]. Примусове ліцензування повинне застосовуватися за умови виплати адекватної компенсації патентоволодільцю.

Умови, що дозволяють відійти від зобов'язань ТРІПС закріплені у статті 73. Член Світової організації торгівлі може вчиняти необхідні дії, які по суті є недотриманням зобов'язань ТРІПС, для захисту його основних інтересів безпеки. Відповідно до положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, головною ціллю державної політики національної безпеки є реалізація норми Конституції України, що визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека найвищою соціальною

цінність в Україні [8].

Політика захисту інтелектуальної власності у сфері фармації та медицини сприяє покращенню стандартів досліджень у галузі охорони здоров'я. Розвиток біотехнологій впливає на економічне та політичне лідерство, однак система охорони здоров'я покликана забезпечити зростання потенціалу громадського здоров'я як глобального благополуччя, а відтак право розуміється як джерело усунення нерівності та досягнення балансу між правами людини та правами патентовласників. Воєнний стан та фактичне ведення бойових дій на території України створюють середовище безпосередньої загрози життю та здоров'ю всього населення країни, тому застосування виняткових положень ТРІПС є ключем для вирішення нагальних потреб щодо порятунку життя та здоров'я значної кількості людей. Обмеження прав інтелектуальної власності на винаходи у сфері медицини та фармації під час війни необхідно сприймати як винятковий критичний крок в умовах особливого правового режиму. Однак застосування таких обмежень потребує впровадження належних правових механізм та прийняття необхідних нормативно-правових актів.

1. The next 25 years. URL: <https://www.nature.com/articles/s41587-021-00872-0>
2. Пономарьова О. Досвід країн ЄС щодо етичних аспектів патентування біотехнологій у сфері медицини і фармації. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. №1. С. 23-28 URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/236528>
3. Майбутнє зараз. Медицина у 2022. URL: <https://nauka.ua/article/majbutnye-zaraz-medicina-u-2022>
4. The Colors of Biotechnology; What do they mean? URL: <https://www.azolifesciences.com/article/The-Colors-of-Biotechnology3b-What-do-they-mean.aspx>
5. Red biotechnology. URL: <https://medium.com/technology-hits/red-biotechnology-c1b98b651aa3>
6. Гургула. О. Обмеження прав інтелектуальної власності під час війни для забезпечення доступу до критично необхідних ліків в Україні на підставі статті 73 ТРІПС. *Тези доповіді для Міжнародного круглого столу «Правові питання епідемічної безпеки під час воєнного стану»* (16 червня 2022 року). URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4123562
7. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/981_018
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>